

Harjoittelu korkeakouluopiskelijan ammatillisessa kehittymisessä

7.3.2024

Ammattikorkeakoulututkintoon kuuluu lakisääteisesti ammattitaitoa edistävä harjoittelu. Tästä määrätään 2 §:ssä Valtioneuvoston asetuksessa ammattikorkeakouluopinnoista 1129/2014. Mainitussa asetuksen pykälässä määrätään opintojen rakenteista siten, että Ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin kuuluu ensinnäkin perus- ja ammattiopintoja. Toiseksi opiskelijalla on mahdollisuus ottaa myös vapaasti valittavia opintoja ja kolmanneksi mainitaan ammattitaitoa edistävä harjoittelu sekä neljänneksi opinnäytetyö.

Käytännössä harjoittelun tavoitteena on perehdyttää opiskelija ohjatusti erityisesti ammattiopintojen kannalta keskeisiin käytännön työtehtäviin sekä tietojen ja taitojen soveltamiseen työelämässä. Valtioneuvoston asetuksessa ammattikorkeakouluopinnoista 1129/2014, 3 §:n nojalla määrätään, että harjoittelu on laajuudeltaan vähintään 30 opintopistettä. Esimerkiksi Jyväskylän ammattikorkeakoulun (JAMK. i.a.) sivustolla mainitaan, että harjoittelun laajuudessa on eroja sen mukaan mitä alaa opiskellaan. Laajimmillaan harjoittelun laajuus on 120 opintopistettä. Kaupallisella alalla sen laajuus on 30 opintopistettä. JAMKin (i.a.) sivustolla kerrotaan, että harjoittelun kokonaiskestoksi muodostuu siten 20–80 työviikkoa (1 työviikko = 37,5 h). Kokopäiväisesti työskennellen se tarkoittaa 5–20 kuukauden työtä.

Valtioneuvoston asetuksessa ammattikorkeakoulusta 4 §:ssä määrätään, että ammattikorkeakoulututkintoon johtavien opintojen tavoitteena on, että tutkinnon suorittaneella on:

1) Laaja-alaiset käytännölliset perustiedot ja -taidot sekä teoreettiset perusteet toimia työelämässä oman alansa asiantuntijatehtävissä. Tässä harjoittelun roolin voi nähdä erityisen vahvana. Tässä kohdassa myös opinnäytetyöllä on oma vahva roolinsa.

2) Valmiudet seurata ja edistää oman ammattialansa kehittymistä. Tämä asetuksen määräys toteutuu, kun

opiskelija oppii kriittiseen tiedonhankintaan. Tätä taitoa harjoitellaan läpi koulutuksen, ja erityisesti opinnäytetyössä taitoja hiotaan tosissaan.

3) Edellytykset oman ammattitaidon kehittämiseen ja elinikäiseen oppimiseen toteutuvat opinnäytetyön tekemisen kautta.

4) Riittävä viestintä- ja kielitaito oman alansa tehtäviin sekä kansainväliseen toimintaan ja yhteistyöhön. Oman alan terminologia on aina osa ammattilaisuutta. Ja tässäkin kohdassa niin tehtävillä kuin opintojen päätösvaiheessa tehtävällä opinnäytetyöllä on keskeinen rooli.

Harjoittelun tavoitteena on, että sen aikana harjoittelua suorittava opiskelija perehtyy oman alansa keskeisiin työtehtäviin. Harjoittelu on yksi merkittävä seikka, mikä tekee ammattikorkeakouluopetuksesta yliopisto-opiskelua käytännönläheisempää. Yhtenä harjoittelun tavoitteena on, että opiskelija oppisi analysoimaan työelämän kehittämiskohteita. Kun kaikki osuu tämän suhteen kohdalleen, löytyy opinnäytetyön aihe usein tällaisesta havaitusta kehittämiskohteesta. Ihannetilanne on, että harjoittelussa tehtävät työtehtävät kehittävät opiskelijan ammatillista osaamista ja työantaja saa uudenlaista tulokulmaa ja osaamista opiskelijan kautta yritykseensä. Muun muassa Luojus (2011, s. 19) tiivistää väitöstutkimuksessaan, että ammattitaitoa edistävä harjoittelu mahdollistaa opiskelijalle ammatillisen ja persoonallisen kasvun sekä teoreettisen tiedon reflektoimisen käytännön tilanteissa.

Kuten Ahteensuu & Lehmusoksa (2022, i.a.) huomauttavat, on harjoittelun aloitus tärkeä vaihe. Siinä tutustutaan puolin ja toisin, luodaan pelisääntöjä ja sovitetaan odotuksia toisiinsa. Asiantuntijuuden kehitys on laaja-alainen kokonaisuus, jossa ei tarkastella pelkästään työn sisällön oppimista, vaan syvällisempää ymmärrystä myös organisaation toiminnasta ja erilaisten prosessien etenemisestä.

Esimerkiksi Kiviniemi (1997, s. 16–17) kirjoittaa väitöskirjassaan opetusharjoitteluun liittyvästä harjoittelusta. Hänen mukaansa harjoittelun yksi tehtävä on auttaa opiskelijoita ottamaan vastuuta omasta ammatillisesta kehittymisestään sekä auttaa heitä kehittämään niitä valmiuksia, joiden avulla sitten kyetään toimimaan, kehittymään ja muuntumaan työssä. Tämä pätee muillakin aloilla. Korhosen (2005, s. 126) mukaan opittujen tietojen ja taitojen tarkasteluun tulisi liittää tulevaisuusperspektiivi ja oppimisen tarkastelu valmiuksina vastata haasteisiin niissä tulevissa alati muuttuvissa konteksteissa, joihin työelämässä joudutaan. Voidaan ajatella koulutusta sen potentiaalisen tietoperustan rakentamisena, jonka tulisi olla riittävän kannatteleva tulevaisuuden toimintaympäristöjen muutos- ja kehittämishaasteiden näkökulmasta tarkastellen.

Mihin harjoittelemaan?

Harjoittelu suoritetaan ammattikorkeakoulun ja harjoittelupaikan ohjauksessa ja valvonnassa kunkin tutkinto-ohjelman harjoittelukäytäntöjen mukaisesti. Esimerkiksi sosiaali- ja terveysalalla on omat, tarkkaan määritellyt käytännöt niin harjoittelun suorittamisessa kuin harjoittelupaikan hankinnassa, joten joustonvaraa paikan valinnassa ei tosiasiallisesti juurikaan ole.

Käytännössä liiketalouden alalla harjoittelupaikan etsiminen ja hankkiminen on opiskelijan omalla vastuulla. Suunnitelmallisuus työnhaussa ja aktiiviset yhteydenotot työnantajiin ovat avuksi harjoittelupaikan hankinnassa. Opiskelija saa tukea harjoitteluinfoista, joissa saattaa olla opinto-ohjaajan ja

suuntaumavastaavan lisäksi harjoittelussa olleita opiskelijoita kertomassa omasta harjoittelustaan ja siitä, kuinka he ovat paikan löytäneet.

Harjoittelupaikan suoraan hakemisen lisäksi hyvä tapa potentiaalisen harjoittelupaikan löytämiseen on kuunnella oppitunneilla käyviä vierailijoita, jotka käyvät esittelemässä omaa ammatillista osa-aluettaan. Verkostoituminen heidän kanssaan ja keskusteleminen esityksen jälkeen voi hyvinkin johtaa mielenkiintoiseen harjoittelumahdollisuuteen tai ainakin vähintäänkin tietoon siitä, mitä kyseisessä yrityksessä oikeasti tehdään. Sen jälkeen voi sitten päätellä, kiinnostaako asia vai ei.

Moni opiskelija työskentelee koulun ohella oman alansa työtehtävissä. Mahdollisuus hyödyntää työsuhde harjoitteluna tai osana sitä, on myös hyvä vaihtoehto, joskaan oman osaamisen laajentaminen ei välttämättä onnistu niin hyvin. Ongelma tällaisessa harjoittelussa on se, että oma rooli yrityksessä saattaa olla/on jo suhteellisen vakiintunut ja siksi voi esiintyä haasteita laajentaa toimenkuvaa.

Sosiaalista mediaa ei sovi unohtaa. Erityisesti LinkedIn-profiilissa oman osaamisen esille tuominen voi olla yksi tapa löytää hyvä työ- ja harjoittelupaikka. Verkostoituminen eri alojen ammattilaisten kanssa on todennäköisesti erittäin hyödyllistä jo pelkästään siksi, että heidän jakamiensa ammatillisten postausten avulla pystyy laajentamaan omaa maailmankuvaansa ja kenties löytämään jonkin kiinnostavan asian äärelle.

Millaiseen paikkaan kannattaa mennä harjoittelemaan?

Perustana harjoittelupaikan etsimisessä on oma opiskeluala. Perusharjoittelun suhteen voi raotella useampia ovia, mutta ammattiharjoittelun tavoitteena on nimensä mukaisesti kehittää ammattitaitoa, ja siksi sen tulisi olla omalta alalta. Alojen välillä on tässä merkittäviä eroja, kuten jo edellä todettiin.

Oman alan oppimisen ja osaamisen syventämisen lienee hyvä olla keskiössä, kun sopivaa harjoittelupaikkaa ryhtyy etsimään. Toisin sanoen, siinä vaiheessa, kun opiskelija kirjoittaa harjoittelusuunnitelmaa, on hänen hyvä kirjata ylös, missä asioissa hän haluaisi syventää osaamistaan. Harjoittelusuunnitelmaan kannattaa satsata, sillä tässä kohdassa on helpompaa päästä suurempiin saappaisiin kuin normaalin työnhaun kautta uran alkuvaiheessa voisi edes haaveilla.

Harjoittelijan on hyvä esittää itselleen ainakin seuraavat kysymykset:

- Haluanko tutustua johonkin itselleni vieraaseen osa-alueeseen omalta alaltani vai haluanko vahvistaa jo ennestään jotakin jo hyvin osaamaani asiaa?
- Mitä osaamista voin jo tässä vaiheessa tarjota työnantajalle? Miten tällä osaamisella voi työllistyä?
- Onko toimiala/yritys sellainen, jossa on mahdollisuus urakehitykseen myös pitkällä tähtäimellä?
- Onko yrityksen talouskunto sellainen, että se on vakavarainen palkanmaksaja myös tulevaisuudessa?
- Haluanko kansainväliseen suuryritykseen vai pieneen paikalliseen yritykseen? Molemmissa on puolensa. Pienet yritykset saattavat yllättää positiivisesti, sillä niissä on usein mahdollista tehdä töitä laajemmalla toimenkuvalla kuin suuremmassa.

Hyvin hoidettu harjoittelu saattaa avata pysyvän työpaikan oven harjoitteluyritykseen.

Ahteensuu ja Lehmusoksa (2022, i.a.) tiivistävät, että sekä opettaja että ohjaaja voivat kysyä itseltään ennakkoon, mitä olisi pitänyt tapahtua, jotta harjoittelu olisi ollut sinulle hyödyllinen tai mielestäsi onnistunut.

Käytännössä opiskelija ottaa näihin kysymyksiin kantaa harjoittelusuunnitelmassaan. Jos sen laatiminen jää viime tippaan tai se tehdään vasta harjoittelun jälkeen, siitä ei luonnollisestikaan ole hyötyä kenellekään.

Saako harjoittelusta palkkaa?

Palkka on tärkeä kysymys, ja harjoittelun palkanmaksu on noussut säännöllisesti otsikoihin. Harjoittelu suoritetaan usein kesällä, joka on opiskelijalle normaalisti aikaa hankkia rahaa tulevaa lukuvuotta varten. Siksi monelle olennainen kysymys onkin, saako harjoittelusta palkkaa. Esimerkiksi Akavan Erityisalat (i.a.) -sivustolla kirjoitetaan otsikolla Palkaton vai palkallinen työharjoittelu, että korkeakouluharjoittelusta pitää saada vähintään työssäoloehdon täyttävää palkkaa, ainakin silloin, kun opiskelija tekee jo kertyneellä osaamisellaan työnantajalle tuottavaa työtä. Vuoden 2023 työssäoloehdon täyttävä palkka kokoaikatyöstä on ollut 1331 euroa. Sivuston mukaan palkaton työharjoittelu on perusteltua vain harvoissa tapauksissa.

Harjoittelun palkkaukseen on otettu kantaa myös Euroopan unionissa (EU), huomauttaa Lehtonen (2023, i.a.). EU on kieltämässä palkattomat työharjoittelut. Euroopan parlamentti on äänestänyt kesäkuussa 2023 aloitteen puolesta, jossa vaaditaan uusia sääntöjä työharjoittelijoiden hyväksikäytön välttämiseksi. Harjoittelusta maksettavan korvauksen tulisi kattaa vähintään perustarpeet, joihin lasketaan kuuluvaksi, jäsenvaltion yleisen hintatason mukaisesti, ruoka-, asumis- ja liikkumiskustannukset. Tutkimusten mukaan palkaton työharjoittelu aiheuttaa noin 1000 euron kustannukset työharjoittelijalle.

Harjoittelu

Harjoittelussa opitaan käytännön taitoa. Kuten esimerkiksi Martikainen & Sivenius (2017, s. 50) toteavat, ohjattu harjoittelu edellyttää ohjaukselta tavoitteellisuutta. Näin yksinkertaista ja suoraviivaista tämä ei kuitenkaan ole. Harjoittelussa on käytännössä, hieman laskutavasta riippuen, kolme tai neljä osapuolta. Ensinnäkin siinä on harjoittelija, joka suorittaa harjoittelun. Toisena osapuolena on harjoittelupaikka, jossa opiskelija suorittaa harjoittelun. Oppilaitoksessa harjoittelua koordinoi todennäköisesti harjoittelukoordinaattori, opinto-ohjaaja tai vastaava, joka jakaa harjoittelijat harjoittelua ohjaaville opettajille, joka toimii opiskelijan yhteyshenkilönä harjoittelun ajan. Harjoittelun ohjaajan tehtävänkuvaan kuuluu myös harjoittelun aikana käytävä ohjauskeskustelu. Ohjaaja tarkastelee opiskelijan lähettämät tehtävät, joita kuuluu harjoitteluun sekä lopuksi hän antaa harjoittelusta suoritusmerkinnän. Koska harjoittelu on osa tutkintotavoitteita, on harjoittelua ohjaavalla opettajalla merkittävä rooli. Hänellä on tieto harjoittelua edeltäneistä teoreettisista opinnoista ja niiden linkittymisestä opetussuunnitelman tavoitteisiin. Lisäksi ohjaavalla opettajalla on käsitys yleensä opiskelijan osaamisen tasosta. Oman haasteensa prosessiin tuo se, että harjoittelun ohjaamisen resurssit ovat niukat. Tähän myös Luojus (2011, s. 20) on kiinnittänyt huomiota väitöstutkimuksessaan.

Toisaalla Korento ym. (2022, i.a.) huomauttavat, että ammattikorkeakoulujen opiskelijaryhmät ovat muuttuneet heterogeenisimmiksi. Tähän vaikuttavat monet seikat. Esimerkiksi soveltuvuusarvioita ei enää ole ja tutkinto-opiskelijaksi voi hakeutua esimerkiksi avoimen väylän kautta. Opiskelijoiden työskentelyä opintojen ohessa tuetaan ja myös aliedustettujen ryhmien hakeutumista opintojen pariin tuetaan entistä

voimakkaammin. Tästä on seurauksena, että vaikka opettajat venyvät kuinka paljon hyvänsä, eivät yksittäiset opiskelijat välttämättä pääse kiinni oman alansa työelämään.

Harjoittelusuunnitelman tulisi olla harjoittelun punainen lanka

Kuten jo edellä viitattiin Ahteensuun & Lehmusoksan (2022, i.a.) havaintoon harjoittelun aloituksen keskeisestä roolista harjoitteluprosessissa, olisi tämä asia hyvä ottaa kehittämisen kohteeksi.

Harjoittelun aloituksessa harjoittelusuunnitelman merkitys on keskeinen, koska siinä opiskelija on asettanut oppimistavoitteet harjoittelulleen. Siksi katseen harjoitteluun liittyvissä keskusteluissa tulisi olla suunnattu opiskelijan tavoitteisiin ja suhteessa alan kompetensseihin, jota opiskellaan, huomauttavat Korento ym. (2022, i.a.).

Harjoittelupaikassa harjoittelusuunnitelman tulisi toimia punaisena lankana harjoittelijalle annettavissa työtehtävissä. Myös ajantasainen palaute tehdyistä tehtävistä olisi todennäköisesti opiskelijan näkökulmasta hyödyllistä. Yrityskin saisi todennäköisemmin harjoittelijasta irti tehoja enemmän, mikäli toiminta olisi perusteellisesti suunniteltua. Tästä syystä harjoitteluprosessiin tulisi satsata lisää aikaresursseja siten, että harjoittelun alussa harjoittelija, harjoittelupaikan edustaja, joka ohjaa harjoittelijaa ja harjoittelua ohjaava opettaja voisivat pitää aloitustapaamisen, jossa käytäisiin läpi opiskelijan laatima harjoittelusuunnitelma. Näin toimien harjoittelusta saatava oppimiskokemus olisi todennäköisesti syvempi. Aloitustapaaminen hyödyttäisi todennäköisesti myös harjoittelupaikan ohjaajaa. Harjoittelusuunnitelma toimisi paremmin prosessin ohjaamisen työvälineenä ja siitä olisi luontevampaa keskustella myös harjoittelupalaverissa, joka on perinteisesti pidetty noin harjoittelujakson puolessa välissä.

Reflektion rooli harjoittelun analyysissä

Kuten esimerkiksi Kiviniemi (1997, s. 17–18) tiivistää, on reflektointiprosessi merkittävässä roolissa harjoittelun analyysissä. Reflektioprosessi voidaan ymmärtää oman toiminnan, sen perusteiden ja seuraamusten kriittisesti analysoimiseksi. Reflektiivinen asiantuntija asettaa toimintansa taustaoletukset kriittisen tarkastelun kohteeksi. Se on hyvin henkilökohtainen prosessi, jossa paneudutaan omien toimintamallien ja arvostusten analysoinnin avulla niin toimintakäytäntöjen kuin myös ajattelutapojen kehittämiseen. Siksi keskustelujen merkitystä, osana tätä kasvu- ja kehitysprosessia tulisi entisestään kehittää ja tukea.

Kiviniemi (1997, s. 25) siteeraa Mezirowia ja nostaa esiin hänen käyttämänsä termin merkitysperspektiivi. Aikuisen oppimisprosessissa tapahtuu merkitysperspektiiviin liittyvien psykokulttuuristen olettamusten tiedostamista ja niistä vapautumista kriittisen reflektion avulla. Yksilön merkitysperspektiivi muuttuu. Merkitysperspektiivillä tarkoitetaan aiempien kokemustemme ja oppimisemme tuloksena syntynyttä olettamusten ja kognitiivisten koodien rakennetta. Me annamme näiden varassa tapahtumille tulkinnallisia merkityksiä ja sopeutamme uudet kokemukset jo omaksuttuihin merkitysrakenteisiimme. Voinee siis ajatella,

että kyky merkitysperspektiivien uudistamiseen on keskeinen elementti aikuisten itseohjautuvuuteen perustuvassa oppimisprosessissa. Tällaista kehittymistä voi käytännössä tapahtua muun muassa yhteisöllisesti kommunikatiivisen oppimisen kautta.

Vertaisoppijoita ja heidän rooliaan ei sovi unohtaa. Vertaisoppijoiden palaute toimii usein uusien ajatusten testaajana Korhosen (2005, s. 127) mukaan. Tämä on SeAMKissa huomioitu siten, että opiskelijoilla on yhteinen palautetilaisuus harjoittelun jälkeen, jossa he analysoivat oman harjoittelunsa pienryhmissä ja harjoittelussa mukana olleilla on mahdollisuus kysellä kokemuksista lisää.

Martikainen & Sivenius (2017, s. 51) näkevät tärkeänä sen, että ohjaaja ja opiskelija analysoivat yhdessä harjoittelussa saatuja kokemuksia. Lähtökohtaisesti ohjaukseen katsotaan sisältyvän inhimillistä vuorovaikutusta, jossa tarjotaan tukea, huolenpitoa, lohtua ja toivoa opiskelijalle. Kirjoittajien mukaan tärkeää on myös asiallisen ja oikean tiedon antaminen. Parhaimmillaan ohjaus auttaa tekemään ja toteuttamaan vaihtoehtoisia valintoja sekä suunnittelemaan ja selkeyttämään tulevaisuutta ja käsittelemään tavoitteiden saavuttamisen tiellä olevia esteitä.

Margit Mannila
lehtori, KTT
SeAMK

Margit Mannila on lehtori, KTT SeAMKissa, joka innostuu erityisesti yrittäjyydestä ja ympäristöoikeudesta. Mannilan intohimona on uusien asioiden oppiminen ja hän jäsentää asioita mielellään kirjoittamalla. ORCID: https://orcid.org/0000-0002-1515-9802**Lähteet:**

Ahteensuu, S. & Lehmusoksa, R. (2022). Onnistunut oppimiskokemus palkitsee opiskelijaa ja ohjaajaa. Aarresaari. https://www.aarresaari.net/valmentava-ote-harjoittelun-tukena/

Akavan Erityisalat. (i.a.). Palkaton vai palkallinen työharjoittelu. https://www.akavanerityisalat.fi/nain_vaikutamme/opiskelija_jasenena/tyoharjoittelut/palkaton_vai_palkallinen_tyoharjoittelu

Jyväskylän ammattikorkeakoulu (JAMK). (i.a.) Harjoittelu AMK opiskelijalle. https://www.jamk.fi/fi/opiskelijalle/tutkinto-opiskelija/harjoittelu-amk-opiskelijalle

Kiviniemi, K. (1997). Opettajuuden oppimisesta harjoittelun harhautuksiin. Aikuisopiskelijoiden kokemuksia opetusharjoittelusta ja sen ohjauksesta luokanopettajakoulutuksessa. Jyväskylä studies in Education, Psychology and Social Research 132. Jyväskylän yliopisto. [Väitösk.] https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/71018

Korento, K., Tervasoff, P., Kynkäänniemi, T. & Seppälä, L. (2022). Ravistellaan ajatuksia harjoittelun ohjauksesta. OMK Journal. Oulun ammattikorkeakoulun julkaisuja. https://vanha.oamk.fi/oamkjournal/2022/ravistellaan-ajatuksia-harjoittelun-ohjauksesta/

Korhonen, V. (2005). Kehittävää työelämäorientaatiota tukeva ohjaus. Nummenmaa, A. R., Lairio, M., Korhonen, V. & Eerola, S. (toim.) (2005). Ohjaus yliopiston oppimisympäristössä. Tampere University Press. Tampere.

https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/68177/kehittavaa_tyoelamanorietaatiota_2005.pdf?sequence=1

Lehtonen, A. (2023). EU kieltämässä palkattomat työharjoittelut. https://www.iltalehti.fi/ulkomaat/a/208ba04d-661c-4276-8b60-269907676ebe

Luojus, K. (2011). Ammattitaitoa edistävän harjoittelun ohjauksen toimintamalli. Ohjaajien näkökulma. Tampereen yliopisto. [Väitösk.] https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66696/978-951-44-8315-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Mannila, M. (2015). Harjoittelu ammattikorkeakoulussa. Perheyrittäjyys-Family Business. https://tutkimu.blogspot.com/2014/11/harjoittelu-ammattikorkeakoulussa.html

Martikainen, T. & Sivenius, A. (2017). Ohjatun harjoittelun merkitys ammatillisessa kasvussa. Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 19(2), 50–59. file:///C:/Users/k5001143/Downloads/84797-Artikkelin%20teksti-126521-1-10-20190827.pdf

Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista 1129/2014. https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141129